

problem: the internal structure of personality and the place of "I" in it; the mechanisms of formation and functioning of the personality, its psychological defense; the role of the conscious and unconscious in the regulation of a person's activity and behavior. It is noted that according to the ideas of psychoanalytic direction of foreign psychology, the individualization of education should be oriented not only on the sphere of consciousness, but also in the realm of unconsciousness, being held with deep internal conflicts that occur at different stages of ontogenetic development taken into account, individual differences, shown in: mental defense mechanisms used by humans to mitigate the conflict between the conscious and the unconscious (Z. Freud); the level of psychological functions usage (thinking, feeling, sensing, intuition) and the aspiration to introversion or extraversion (K. Jung); fictional finalism, ways to achieve own goals, a unique style of life (A. Adler); balanced interpersonal orientations (to the people, against the people, from the people), different images of "I" and the types of adapting to the basal anxiety (K. Horney); Ego strength (E. Erickson). It is emphasized that to refer to a process aimed at the development of the individual personality, the representatives of the psychoanalytic direction of foreign psychology introduced the concept of "individuation", which stands for the psychological development of the individual as a being, the formation and separation of individual beings, the process of formation of the person's self.

Key words: human identity, individualization, individuation, psychoanalytic direction, foreign psychology.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 371.123

С. В. Савченко

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ЯК НОВИЙ ЯКІСНИЙ СТАН ПРОФЕСІОНАЛА

Загострення конкуренції в глобалізованому світі в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у сфері освіти, закономірно висуває на перший план проблеми забезпечення гарантованої якості вищої освіти, формування конкурентоспроможних фахівців, зокрема майбутніх педагогів, які є носіями духовного, інтелектуального й культурного потенціалу країни, що детермінує розвиток українського суспільства і сьогодення, і майбутнього.

Фундаментальний аналіз феномену конкуренції та конкурентоспроможності представлено переважно в працях зарубіжних

учених-економістів, маркетологів, управлінців (С. Брю (S. Brue), Ф. Вірсема (F. Wiersema), П. Друкер (P. Drucker), Б. Карлофф (B. Karloff), Ж.-Ж. Ламбен (J.-J. Lamben), К. Макконнелл (C. McConnell), М. Мескон (M. Meskon), М. Портер (M. Porter), Д. Рікардо (D. Ricardo), Дж. Робінсон (J. Robinson), А. Сміт (A. Smith), Ф. Хайек (F. Hayek), П. Хейне (P. Heune) та ін.).

Питання конкуренції та конкурентоспроможності розглянуто також у працях і вітчизняних учених, як-от: С. Бандура, Д. Богиня, О. Бугуцький, В. Васильченко, Н. Глевацька, О. Грішнова, Г. Дмитренко, М. Долішній, Т. Заяць, Г. Купалова, Е. Лібанова, Л. Лісогор, В. Онікієнко, М. Семикіна, О. Яременко та ін.

У контексті проблем педагогіки професійної освіти процес формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців розкрито в соціальному, економічному, організаційному й педагогічних аспектах, що висвітлено в студіях В. Андреєва, С. Батишева, В. Безрукової, О. Беляєва, Г. Ібрагімова, О. Мельничук, Н. Ничкало, Ф. Туктарова, Е. Хайрулліної та ін.

Психологічні аспекти розвитку та становлення конкурентоспроможності фахівців репрезентовано в розвідках таких науковців, як: Л. Галаган, Л. Лазаревої, Л. Мітіної, Н. Мухамеджанової, І. Саратцевої та ін.

На думку представників різних наукових галузей, педагог є ключовою фігурою у вирішенні пріоритетних завдань розвитку держави й суспільства. Він стимулює інноваційний розвиток у соціальному житті, культурі; йому належить визначальна роль у створенні духовного й морального потенціалу країни; він готує нову інтелектуальну еліту. За таких міркувань, педагог є головною дійовою особою на шляху реалізації стратегічного напрямку розвитку України – зробити її конкурентоспроможною серед інших країн. Саме тому формування конкурентоспроможного педагога повинне стати пріоритетним завданням вищої педагогічної освіти в Україні.

Тому метою статті є розгляд значення конкурентоспроможності педагогів як нового якісного стану професіонала.

Аналіз змісту педагогічної освіти дозволяє зробити висновок, що сутність і структуру поняття професіоналізму розроблено більш ґрунтовно, ніж конкурентоспроможності як однієї з провідних характеристик особистості професіонала. На нашу думку, це пов'язано з тим, що у вищих навчальних закладах переважає гностичний підхід до професійної підготовки, за якого студенти мають справу не з контекстом майбутньої професійної діяльності, а з навчальними предметами, відтак превалює формування, перш за все, міцних науково-предметних знань.

Останнім часом у вітчизняній педагогічній науці спостерігається тенденція до зростання кількості наукових праць, присвячених пошуку різноманітних підходів, механізмів, аспектів конкурентоспроможності у сфері освіти, зокрема професійної підготовки майбутніх педагогів до

конкуренції на ринку праці. Але ці дослідження пов'язано, як правило, з окремими напрямками підготовки фахівців і присвячено загальним питанням професійної підготовки.

Зауважимо, що термін «конкурентоспроможність» як наукове поняття з'явився у вітчизняній педагогічній науці наприкінці ХХ століття. Поняття «конкурентоспроможність» належить до числа найменш розроблених як у філософській, психологічній, так і педагогічній літературі. Науковці пояснюють це складністю самого поняття, яке є досить новим для категоріального апарату педагогічної науки й потребує поглибленого обґрунтування теоретико-методологічних засад. Незважаючи на достатню поширеність у галузі економіки, менеджменту й виробництва (Д. Богиня, С. Брю, О. Грішнова, Л. Лісогор, К. Макконнелл, М. Портер, П. Пуцентейло, Р. Фатхутдінов, Ф. Хайек та ін.), поняття «конкурентоспроможність» тільки починає входити до обігу в психолого-педагогічній царині.

Передусім зазначимо, що словотвірним для дефініції «конкурентоспроможність» є поняття «конкуренція». У свою чергу, конкуренція – категорія товарно-ринкової економіки. Її зародження й виникнення історично належать до простого товарного виробництва. У процесі конкуренції кожен дрібний виробник намагається створити для себе найбільш вигідні умови виробництва й збуту товарів. Особливого розвитку конкуренція набула з переходом до великого товарного виробництва. У ХХ і на початку ХХІ ст. конкуренція в усіх країнах свідомо використовується як одна з рушійних сил економічного й соціального прогресу [7, с. 122]. Такої думки дотримується значна кількість науковців і практиків (А. Сміт, Д. Ф. Хайек, С. Брю та ін.), вважаючи конкуренцію одним з найголовніших складників ринкової економіки.

Термін «конкуренція» (від лат. *concurrere* – бігти разом) означає суперництво, боротьбу, зіткнення, змагання. Уперше цей термін було обґрунтовано Адамом Смітом [8]. Він розглядав конкуренцію як чинник, що регулює відповідність приватних і спільних інтересів.

Часто в науковій літературі поняття «конкурентоздібний», «конкурентоздатний», «конкурентоспроможний», «конкурентний» уживаються як ідентичні. У своєму дослідженні І. Вдовенко розмежував і запропонував власне тлумачення цих понять.

1. Конкурентоздібний – той, хто має природний нахил до певної діяльності, виконання якоїсь роботи.

2. Конкурентоздатний – той, хто знає як і вміє якісно здійснювати, виконувати певну роботу.

3. Конкурентоспроможний – той, хто високопрофесійно використовує свої природні й набуті в процесі навчання можливості у виробничій діяльності.

Конкурентний – той, хто здатний розширювати межі своєї діяльності, удосконалювати рівень знань, умінь та навичок і досягати високих показників у певній професійній сфері [3].

Аналіз наукової літератури показав, що більшість дослідників, розглядаючи конкурентоспроможність людини на ринку праці як економічну категорію, стикаються зі складністю й неоднозначністю даного поняття. Конкурентоспроможність людини вони розглядають як джерело максимального задоволення працівником ринкової потреби в товарах і послугах, показник здатності до праці, властивість людського капіталу, здатність суб'єкта керувати своїми конкурентними перевагами. Конкурентоспроможність характеризує якісну сторону трудового потенціалу працівника. Отже, від рівня конкурентоспроможності залежить специфіка трудової поведінки, ступінь розвитку особистого трудового потенціалу.

Цікавим видається погляд А. Кузьмінського на завдання професійної школи щодо формування конкурентоспроможного фахівця, які полягають у тому, щоб забезпечити оптимальні соціально-економічні й психолого-педагогічні умови для інтелектуального розвитку особистості, оволодіння нею ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності, формування в молодих поколіннях високих морально-духовних якостей на засадах загальнолюдських і національних цінностей. На думку автора, конкурентоспроможність фахівця в будь-якій сфері діяльності визначається якостями особистості, зокрема професійними й особистісними, якістю діяльності та її потенційними можливостями [5].

Наявність конкурентоспроможності у педагога, з погляду Д. Чернілевського та О. Філатова [9, с. 117], є засобом адаптації молодого фахівця. Конкурентоспроможність спеціаліста науковці асоціюють з успіхом у професійній та особистісній сферах. Головна психологічна умова успішної діяльності – упевненість у собі, своїх силах. Основні напрямки, за якими виражається впевненість у собі, – це освоєння й удосконалення професійної майстерності, адекватна поведінка в різних ситуаціях людського спілкування, підтримка та зміцнення здоров'я, працездатність, створення сприятливого зовнішнього вигляду, власного іміджу.

Конкурентоспроможний учитель [1, с. 434] здатний до самовизначення як у житті, так і в професійній діяльності. У нього незалежність суджень і дій поєднується з усвідомленням особистої та професійної відповідальності. Йому притаманне почуття гідності, він бере на себе відповідальність за ризиковане рішення, має власну життєву позицію, свою лінію поведінки у житті.

Конкурентоспроможність учителя – це інтегральна характеристика прагнень і здібностей, з одного боку (позитивних змін його самості: самопізнання, самовизначення, самовдосконалення, самоорганізації, самореалізації), а з іншого боку, – орієнтація на самовдосконалення тих особистісних і професійних якостей, що сприяють зростанню його конкурентоспроможності як фахівця. Конкурентоспроможність учителя слід вивчати на рівні особистісних якостей (мобільність, адаптивність, комунікативність, самостійність, цілеспрямованість, ціннісні орієнтації та установки, соціальна пам'ять, критичне мислення, здатність до

самопізнання, саморозвитку, самоосвіти, соціальна рухливість); на рівні характеристик діяльності (рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість, пластичність); на рівні процесів перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища; ураховувати принципи (забезпечення суб'єктної позиції студента в освітньому процесі; упровадження інноваційно-випереджального навчання студентів; створення розвивального конкурентного середовища ВНЗ) та функції (адаптаційна, стабілізаційно-регульовальна, мобілізаційна, професійної соціалізації, творчо-перетворювальна) формування конкурентоспроможності [6].

На думку багатьох науковців, зв'язок між освітою і конкурентоспроможністю фахівця становить нерозривний тандем. Так, економісти Дж. Грейсон і К. О'Делл вважають, що у конкурентоспроможній країні її громадянам необхідно мати: високий рівень функціональної грамотності; основи знань у галузі математики, статистики, наукової методології; здатність спостерігати процеси, аналізувати їх, інтерпретувати результати й виконувати дії; знання про світ (у галузі історії, географії, економіки, мовної підготовки); здатність постійно вчитися і пристосовуватися до змін. Освіта трактується ними досить широко й не зводиться тільки до суми знань, умінь і навичок. Істотною стороною освіти є розвиток особистісної сфери учнів, оволодіння ними навичками колективної поведінки [4].

В. Андреев виділив такі провідні ідеї основ конкурентології в освіті:

1. Освіта сприятиме становленню людини як конкурентоспроможної особистості, якщо буде переходити в самонавчання, виховання – у самовиховання, а розвиток – у саморозвиток і творчу самореалізацію особистості.

2. Кожній людині життя дало можливість бути конкурентоспроможною особистістю, але для цього необхідні безперервний творчий саморозвиток і творча самореалізація.

3. Конкурентоспроможність особистості розвивається на основі творчого саморозвитку і творчої самореалізації в тому виді діяльності, де безпосередньо здійснюється конкуренція.

4. Сучасні освіта, виховання, розвиток і саморозвиток людини як конкурентоспроможної особистості будуть тим успішніші, чим більшою мірою професійні й особистісні якості педагога (викладача, вихователя) відповідатимуть поняттю конкурентоспроможної особистості.

5. Для розвитку й саморозвитку конкурентоспроможної особистості важливе всебічне стимулювання лідерських якостей у сучасної молоді.

6. Конкурентоспроможність людини, як і вона сама, – явище багатомірне й багатофакторне. Тому автор виходив з ідеї інтеграції та систематизації наукових знань з філософії, психології, педагогіки, акмеології, етики, риторики, конфліктології, менеджменту та інших наук про людину з метою виявлення умов і закономірностей становлення людини як конкурентоспроможної особистості.

7. В. Андреев також указує на значущість творчої рефлексії, яка активно стимулюється в процесі самооцінки, самодіагностики особистісних якостей під час становлення конкурентоспроможної особистості [2].

Таким чином, спираючись на вищезазначене можна визначити, що конкурентоспроможність педагогів – це багаторівневе інтегральне особистісне утворення, що проектується на всі сфери життєдіяльності людини, дозволяє особистості, відповідно до її індивідуальних здібностей, брати участь і отримувати переваги в конкурентних відносинах в обраній для себе сфері професійної діяльності. Конкурентоспроможність як новий якісний стан професіонала відіграє велике значення у сфері вищої освіти, відноситься до числа стратегічних цінностей, що сприяють упорядкуванню всієї системи життєдіяльності.

У подальшому доцільно було б розглянути шляхи підвищення конкурентоспроможності майбутніх педагогів у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Список використаної літератури

- 1. Андреева Ю. В.** Развитие конкурентоспособности студентов-журналистов / Ю. В. Андреева // Педагогика. – 2006. – № 5. – С. 67–70.
- 2. Андреев В. И.** Конкурентология : Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности / В. И. Андреев. – Казань : Центр инновационных технологий, 2004. – 467 с.
- 3. Вдовенко І. С.** Теоретичні і методичні засади формування конкурентоспроможності в процесі підготовки висококваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Вдовенко Ігор Станіславович. – К., 2013. – 400 с.
- 4. Грейсон Дж.** Американский менеджмент на пороге XXI века / Дж. Грейсон, К. О'Делл. – М. : Экономика, 1991. – 320 с.
- 5. Кузьмінський А. І.** Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
- 6. Мезинов В. Н.** Формирование конкурентоспособности будущего учителя в образовательном процессе университета : дис. ... док. пед. наук : 13.00.01 / Мезинов Владимир Николаевич. – Елец, 2009. – 517 с.
- 7. Пуцентейло П. Р.** Конкуренція як економічна категорія / П. Р. Пуцентейло // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С.122–126.
- 8. Смит А.** Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Ось-89, 1997. – 255 с.
- 9. Чернилевский Д. В.** Конкурентоспособность будущего специалиста как показатель качества его подготовки / Д. В. Чернилевский, О. Н. Филатов // Специалист. – 1997. – № 1. – С.18 – 22.

Савченко С. В. Конкурентоспроможність педагогів як новий якісний стан професіонала

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена загостренням конкуренції в глобалізованому світі в усіх сферах суспільного життя, формуванням конкурентоспроможних фахівців,

зокрема майбутніх педагогів, які є носіями духовного, інтелектуального й культурного потенціалу країни, що детермінує розвиток українського суспільства і сьогодення, і майбутнього. Тому метою статті є розгляд значення конкурентоспроможності педагогів як нового якісного стану професіонала. Встановлено, що конкурентоспроможність педагогів – це багаторівневе інтегральне особистісне утворення, що проектується на всі сфери життєдіяльності людини, дозволяє особистості, відповідно до її індивідуальних здібностей, брати участь і отримувати переваги в конкурентних відносинах в обраній для себе сфері професійної діяльності. Конкурентоспроможність як новий якісний стан професіонала відіграє велике значення у сфері вищої освіти, відноситься до числа стратегічних цінностей, що сприяють упорядкуванню всієї системи життєдіяльності.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність педагогів, вища освіта.

Савченко С. В. Конкурентоспособность педагогов как новое качественное состояние профессионала

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена обострением конкуренции в глобальном мире во всех сферах общественной жизни, формированием конкурентоспособных специалистов, в том числе будущих педагогов, которые являются носителями духовного, интеллектуального и культурного потенциала страны, детерминируют развитие украинского общества и настоящего, и будущего. Поэтому целью статьи является рассмотрение значения конкурентоспособности педагогов как нового качественного состояния профессионала. Установлено, что конкурентоспособность педагогов – это многоуровневое интегральное личностное образование, которое проецируется на все сферы жизнедеятельности человека, позволяет личности, в соответствии с ее индивидуальными способностями, участвовать и получать преимущества в конкурентных отношениях в выбранной для себя сфере профессиональной деятельности. Конкурентоспособность как новое качественное состояние профессионала играет большое значение в сфере высшего образования, относится к числу стратегических ценностей, способствующих упорядочению всей системы жизнедеятельности.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, конкурентоспособность педагогов, высшее образование.

Savchenko S. Competitiveness of Teachers as a New Qualitative State of Professional

The relevance of the material set out in the article, due to increased competition in a globalized world in all spheres of public life, the formation of competitive professionals, including future teachers who are carriers of spiritual, intellectual and cultural potential that determines the development of Ukrainian society and the present and future. The purpose of the article is to

examine the importance of competitiveness of teachers as a new qualitative state of professional. Established that the competitiveness of teachers is a tiered integral personal formation projected on all spheres of human activity, allows the individual according to his individual abilities, participate and benefit in a competitive relationship in their chosen field for a profession. The competitiveness is a new qualitative state of professional plays an important in higher education is one of the strategic values that contribute to the streamlining of all system activity.

Key words: competition, competitiveness, competitiveness of teachers, higher education.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 378.1

Н. О. Самовілова

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ЦЕНТРІВ КАР'ЄРИ ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ

На сьогодні, одними з небагатьох спеціальностей, на які пропозиція досі не вдовольняє попит є спеціальності технічного характеру. Однак роботодавці скаржаться на низький рівень випускників, який не відповідає постійно зростаючим потребам ринку. «Знання можуть бути слабо застосовні на реальному місці роботи, за винятком базових дисциплін. Тому виші повинні залучати роботодавців для професійної орієнтації, відновити екскурсії на реальні підприємства, запрошувати співробітників до проведення лекцій і семінарів» – відмічає О. Подорожний, керівник впроваджувального центру по продуктам ІС компанії АВВУУ Україна [2]. На наш погляд допомогти вирішити цю проблему можуть центри кар'єри.

Проблеми зв'язку вишів та роботодавців знаходяться в центрі уваги сучасних дослідників. Зокрема, перспективні напрями партнерської взаємодії між ІТ-освітою та ІТ-індустрією досліджувалися Т. Морозовою, І. Мендзевровським, Т. Ковалюк [4–6]. та ін. Підготовка фахівців в контексті організації виробничої практики аналізувалася Ф. Ільясовою, З. Сейдаметовою, Л. Усейновою [1–3] та ін. Теоретичні та практичні засади проведення контент-аналізу сайтів ВНЗ України розглянуті в роботах Л. Панченко [7], Т. Фінікової [8] та ін., контент-аналізу сайтів кафедр ВНЗ – О. Смагіної та ін. Відзначимо, що поза увагою дослідників залишилася проблема аналізу діяльності центрів кар'єри та їх інтернет-представництв на сайтах українських вишів [9].